

**Айгерим Тарбиновна Ташекованың 6D020500 – «Филология (қаз)»
мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу
үшін «Бекмұрат Уахатов – фольклортанушы ғалым» атты
тақырыптағы диссертациялық жұмысына
АНДАТПА**

Зерттеудің өзектілігі. Қазақ ұлтының әлемдік кеңістікте мемлекет ретінде алатын орны ерекше екені даусыз. Әр тарихи кезеңде оның әдебиеті мен мәдениеті, тарихы мен философиясында маңызды өзгерістер мен даму үрдістері байқалып отырды. Осы тұрғыдан алғанда, қазақ әдебиеті түрлі жанрларда дамып, жаңа зерттеулер мен жаңалықтарға толы болып қалыптасты. Дегенмен, ұлттық әдебиеттің бастауы болған халық ауыз әдебиеті Тәуелсіздік алғаннан кейін кең көлемде зерттеле бастады. Ұлттық әдебиет пен мәдениеттің зерттелу ауқымы кеңейіп, ғалымдардың ғылыми тұжырымдары, ізденістері мен пікірлері жаңарды, нәтижесінде қазіргі заман әдебиетінің түп қазығы мен ғылыми зерттеулердің негізгі бағытына айналды. Бұл ретте қазақ фольклористикасының соны зерттеулеріне Бекмұрат Уахатовтың фольклор туралы ғылыми көзқарасы, анығырақ айтқанда фольклор табиғатының күрделі ерекшелігі, фольклор мен әдебиеттің айырмашылығы, халықтың тұрмыс-тіршілігі, салты, тарихымен тікелей қабысып тұратындығымен ерекшеленеді. Әдебиет пен фольклорлық мәтіндерді ел аузынан қатар жинап, ешқандай өзгертпей ұқыптылықпен жариялай алуы да ауыз әдебиетінің негізгі зерттелу заңдылықтарын тануға мүмкіндік береді.

Бекмұрат Уахатов – қазақ фольклортану ғылымында өзіндік қолтаңбасы бар көрнекті ғалым. Ол халық өлеңдерін жинау, жүйелеу және классификациялау арқылы қазақтың рухани мұрасының жан-жақты қырларын ашып, оның әдеби-тарихи заңдылықтарын саралаған. Сондай-ақ Бекмұрат Уахатов – қазақ тұрмыс-салт жырларының типологиялық ерекшеліктері мен құрылымдық сипаттарын, поэтикалық ерекшеліктерін, тарихын терең қарастырған алғашқы ғалым.

Осы тұрғыда фольклортанушы ғалым Бекмұрат Уахатовтың ғылыми еңбектеріне әлі де лайықты бағасы берілген жоқ. Қазіргі фольклортану ғылымында Бекмұрат Уахатовтың зерттеулері мен ғылыми тұжырымдары толыққанды әрі кешенді ғылыми түрде қарастырылмаған. Осыған орай Бекмұрат Уахатовтың ғылыми мұрасын зерттеп, сол олқылықтың орнын толықтыру мақсатында аталмыш зерттеу жұмысының өзектілігі айқындалды.

Зерттеудің мақсаты. Бекмұрат Уахатовтың қазақ фольклортану ғылымына қосқан үлесін кешенді түрде зерделеп, оның тұрмыс-салт жырларын жүйелеу, халық өлеңдерін классификациялау және фольклорлық жанрлардың поэтикалық ерекшеліктерін анықтаудағы ғылыми тұжырымдарын айқындау.

Зерттеудің міндеттері:

1. Бекмұрат Уахатовтың ғылыми мұрасын зерделеу, ғалымның өмірі мен қоғамдық-ғылыми қызметінің ерекшеліктерін анықтау, қазақ фольклортану ғылымындағы орны мен рөлін сипаттау.

2. Халық ауыз әдебиеті үлгілерін жинау мен жариялау ісіндегі Бекмұрат Уахатовтың қызметін талдау, зерттеушінің халық шығармашылығын жинау, жүйелеу және жариялау бағытындағы әдістемелік ұстанымдарын анықтау.

3. Тұрмыс-салт жырларын тарихи-салыстырмалы аспектіде қарастыру – олардың генезисін, таралу ерекшеліктерін және фольклорлық дәстүрлермен байланысын айқындау.

4. Тұрмыс-салт жырларының типологиясын анықтау, олардың құрылымдық, мазмұндық және поэтикалық ерекшеліктерін талдап, Б.Уахатов енгізген ғылыми тұжырымдарды жүйелеу.

5. Халық өлеңдерінің жанрлық мазмұнын зерттеу, олардың тақырыптық жіктелімін, семантикалық ерекшеліктерін және стильдік сипаттарын сараптау.

6. Халық өлеңдерін классификациялау принциптерін зерделеу, ғалымның қазақ өлеңдерін жүйелеудегі негізгі ғылыми ұстанымдарын айқындау және олардың ғылыми негіздемесін жасау.

7. Зерттеу нәтижелерін фольклортанудың қазіргі бағыттарымен сабақтастыру арқылы Бекмұрат Уахатов еңбектерінің қазақ фольклортану ғылымындағы орнын айқындап, олардың бүгінгі ғылымға қосқан үлесін көрсету.

Зерттеудің нысаны – фольклортанушы ғалым Бекмұрат Уахатовтың ғылыми зерттеу еңбектері, мақалалары және оның қазақ фольклортану ғылымының дамуына қосқан үлесі.

Зерттеудің пәні. Бекмұрат Уахатовтың қазақ фольклортануындағы ғылыми тұжырымдары, оның зерттеу әдістері, сондай-ақ ғалымның фольклорлық жанрларды талдау тәсілдері.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізі. Зерттеу жұмысын жазу барысында фольклортану ғылымында маңызды зерттеулер жүргізген шетелдік ғалымдардың теориялық еңбектері басшылыққа алынды. Атап айтсақ, В.Радлов, Г.Потанин, А.Васильев, А.Алекторов, Ә.Диваев, Н.Ильминский, П.Мелиоранский, Е.Бертельс, Я.Пропп, Х.Ярми және т.б.; қазақ фольклортанушы ғалымдарының да аталмыш салаға қатысты еңбектері негізге алынып, жан-жақты қарастырылды: Ш.Уәлиханов, А.Байтұрсынов, Х.Досмұхамедов, М.Әуезов, С.Сейфуллин, Б.Кенжебаев, М.Сильченко, С.Қасқабасов, К.Матыжанов, Б.Абылқасымов, Н.Жүсіпов және т.б.

Зерттеу әдістері. Зерттеу жұмысының мақсат-міндеттеріне сәйкес кешенді сараптау, сипаттама, салыстырмалы-тарихи, жүйелі талдау, жинақтау әдістері қолданылды.

Тақырыптың зерттелу деңгейі. Ғалым Бекмұрат Уахатовтың ғылыми еңбектері мен зерттеулері турасында ғылыми ізденістер, пікірлер мен сілтемелер ғана бар екені белгілі болды. Бекмұрат Уахатовтың ғылыми зерттеулеріне Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі З. Ахметов:

«Филология ғылымдарының докторы Бекмұрат Уахатовтың монографиясында қазақтың тұрмыс-салт өлеңдеріне неғұрлым дәл де дәлелді зерттеулер жүргізу мақсатымен, оны туыстық тарихы тереңде жатқан қырғыз, қарақалпақ, ноғай, татар, башқұрт, қарашай, алтай халықтарының жырларымен салыстырған. Бұл ретте автор советтік фольклортану ғылымында кең қолданылып жүрген ұқсастықтың үш түрлі типін таратып, оны қалай түсініп, қалай іске асырудың нақты мысалдарын ұсынған. Сюжеттік ситуацияның рөлі, композициясы, оның жасалу жолдары мен түрлері...көркемдік ерекшеліктері анықталған. Қысқасы, тұрмыс-салт жанрының поэтикасын тарихи-салыстырмалы тұрғыда зерттеудің нәтижесінде, бұл жанрдың шығу тегіне, оның көне үлгілері мен даму стадияларына арнаулы талдаулар жасалады» деп жоғары бағасын берді.

Сондай-ақ фольклортанушы ғалымның зерттеу еңбектеріне Т.Нұртазин, М.Қаратаев, Н.Төрекұлов, Р.Бердібаев, М.Базарбаев, Ә.Ыдырысов, С.Садырбаев сынды қазақ әдебиетінің зерттеушілері публицистикалық, естелік тұрғысында ғана жазған.

«Б.Уахатов – қазақ ауыз әдебиеті үлгілерін жинаушы және жариялаушы» атты бірінші тарауда Бекмұрат Уахатовтың білім алу жолы, қазақ әдебиеті мен тілінің терең мазмұнын зерделеуге бет бұруы, студенттік кезіндегі ғылыми белсенділігі мен Мұхтар Әуезовтің жетекшілігімен ғылыми ортаға келуі кеңінен баяндалады. 1950–1960 жылдар аралығындағы Бекмұрат Уахатовтың ғылыми қызметі әдебиет пен фольклор тоғысындағы теориялық мәселелерді терең талдауға бағытталған болатын. Ол өзінің алғашқы еңбектерінде көркем прозадағы характер жасау, портреттеу, типтендіру секілді әдеби-теориялық ұғымдарды талдаса, кейіннен бұл дағдыларын халық шығармашылығының жанрлық құрылымын зерттеуде сәтті қолданды. Осы тұрғыдан алғанда, оның әдеби сын мен теориялық талдаудағы жетістіктері фольклортануға бет бұрғанда ғылыми аппарат ретінде қызмет етті. Бұл ғылымдағы сабақтастықты сақтай отырып, жаңа салада тереңдеудің тамаша үлгісі болды.

Осы тұрғыдан алғанда Бекмұрат Уахатовтың өмір жолы, ғылыми қызметі мен қазақ ауыз әдебиеті үлгілерін жинау және жариялаудағы еңбегі жан-жақты зерттелді. Ғалымның экспедициялық сапарлары нәтижесінде жинақталған материалдары қазақтың халық мұрасын архивте сақтау ісіндегі бағалы дереккөздер ғана емес, сонымен қатар ғылымға қажетті текстологиялық негіз болды. Бұл еңбектердің нәтижесінде ауыз әдебиеті үлгілерінің бірқатар нұсқалары алғаш рет ғылыми айналымға енгізілді. Бекмұрат Уахатов фольклорлық мәтіндерді жинау кезінде мәтіннің түпнұсқалық сипатын, ауызша таралу ерекшеліктерін, синтаксистік құрылымын, поэтикалық формасын, ұйқас пен ырғақ жүйесін сақтап жазып алуға ерекше назар аударған. Ол халықтың сөздік қорындағы диалектілік айырмашылықтарды, жергілікті тілдік бояуларды, импровизациялық элементтерді толық күйінде қағазға түсіруге тырысқан. Бұл тәсіл фольклорлық мәтіндердің өміршендігін қамтамасыз етіп, олардың мәтіндік

ауыспалылығы мен нұсқалық байлығын ғылыми тұрғыдан зерделеуге мүмкіндік берді.

Тараудың келесі маңызды қыры ғалымның фольклорды жинау, жүйелеу және жариялау саласындағы қызметіне арналған. Мұнда Бекмұрат Уахатовтың ғылыми экспедициялары, фольклорлық мәтіндерге қатысты деректерді нақты географиялық, этнографиялық және әлеуметтік-контекстуалдық негізде жинақтауы, мәтіндердің түпнұсқалық сипатын сақтау тәсілдері, орындаушылар туралы мәліметтерді тіркеуі сияқты ғылыми-фольклористік әдістері кеңінен сипатталады. Бекмұрат Уахатов та Әбубәкір Диваев сияқты фольклорлық мәтінді тек жазып алып қоймай, оның түпнұсқалық сақталуын да маңызды санаған. Егер қолжазба иесі жазбаны беруге келіспесе, ғалым көшіріп жазып алған. Мұндай жағдайда мәтіннің қайнар көзін көрсету мақсатында «қолжазба», «көшірме», «газеттен» деген белгі қойған.

Бекмұрат Уахатов материал жинау әдістерінің ішінде ең маңыздысы – контакттілік, яғни жүзбе-жүз қарым-қатынасқа негізделген тәсілді пайдаланған. Ол Шығыс Қазақстан, Семей, Іле, Павлодар, Баянауыл, Қостанай, Ақтөбе, Орынбор, Қарақалпақ және Сырдария аймағын аралап, халық поэзиясының түрлі жанрлық үлгілерін: ертегілер, тарихи жырлар, батырлар жыры, эпостық жырлар, аңшылық пен төрт түрлікке қатысты өлеңдер, тұрмыс-салт жырларын жинақтаған. Бұл сапарларында ол халық арасынан шыққан өнер иелерін, яғни суырыпсалма ақындар мен жыршыларды, әншілерді арнайы іздеп тауып, немесе сол кісінің көзін көрген адамдарды тауып, солардан фольклорлық үлгілерді жазып алған. Мысалы, атақты әнші Мәди Бәпиұлы секілді дарынды тұлғалардың орындауындағы өлеңдерді, лирикалық өлеңдерді, ғашықтық жырларды, сондай-ақ Ералы батыр, Қыз Жібек туралы кең тараған нұсқаларды жазып алған. Сол секілді ғалым барған экспедицияларда ауыз әдебиетін жақсы білетін, әңгімеші әрі жыршылардан жар-жар, ау-жар, мақал-мәтел, өлеңдер, эпостық жырлар басқа да фольклорлық үлгілерді хатқа түсірген. Ғалым Бекмұрат Уахатов экспедиция барысында әрқашан күнделік жүргізіп, экспедиция барысында басынан өткен оқиғаларын немесе экспедиция барысында болған жағдайларды жазып жүрген. Сонымен қатар ғалым фольклорлық үлгілерді жинастыру барысында айтушының есімін, тұрғылықты мекен-жайын, болысын, уездік мәліметтерін де жазылып алынған. Бекмұрат Уахатов мәтінді жинау барысында тек қана шығарманы жазып алумен шектелмей, оның туындау ортасын, әлеуметтік және мәдени контекстін де қамтуға ұмтылады. Бұл ғылыми көзқарас фольклорды тек мәтін ретінде емес, тірі дәстүр ретінде зерделеудің жаңа мүмкіндіктерін ашты.

Ғалымның еңбектерінің ерекшелігі – тек жинақтаумен шектелмей, оларды жүйелеу және типологиялық тұрғыдан талдау арқылы ғылыми әдістемелік негіз қалыптастыруында. Бекмұрат Уахатов фольклорлық мұраны ұлттық құндылық ретінде қарастырып, оны сақтау, баспаға дайындау және ғылыми айналымға енгізу ісінде озық әдіснамалар ұсынды. Әсіресе, фольклордың дереккөздерін қарастыру барысында ол тек мәтінге емес, оның

айтушысына, контекстік жағдайына, орын мен уақыт ерекшелігіне де мән берген. Бекмұрат Уахатовтың ғылыми қызметіндегі маңызды бағыттардың бірі — фольклорлық материалдардың архивтік құндылығын арттыру. Ол М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтында жинақталған қолжазбалар қорын жүйелеп, фольклортану ғылымының дерек қорын байытты. Бұл еңбектері кейінгі зерттеушілер үшін методологиялық бағыт сілтеуші және ғылыми-теориялық негіз ретінде танылды. Сонымен қатар ғалымның жетекшілігімен жарық көрген көптомдық жинақтар — «Батырлар жыры», «Қазақ ертегілері» сынды еңбектер — фольклорлық мұраның ғылыми негізде баспаға дайындалған алғашқы жүйелі үлгілері болды. Бұл жинақтар тек дереккөз ретінде ғана емес, сондай-ақ қазақ әдебиетінің алтын қорына айналған ғылыми-мәдени ескерткіштер болып табылады. Оның жарияланған материалдары көркемдік тұрғыдан ғана емес, тарихи, этнографиялық және әлеуметтік-философиялық мазмұны жағынан да құнды. Себебі әрбір мәтіннің артында белгілі бір тарихи дәуір, әлеуметтік жағдай, салт-дәстүр, ұлттық дүниетаным мен танымдық модель жатыр. Осыны ескере отырып, Уахатов фольклорлық мәтіндерді контекстуалды талдауға негізделген кешенді тәсіл қолданған. Жалпы алғанда, Бекмұрат Уахатов — қазақ фольклортану ғылымында мәтін жинау, жариялау және типологиялық жүйелеу мәдениетін қалыптастырған тұлға десек болады. Оның еңбектері қазақ ауыз әдебиеті үлгілерін архивтеу мен ғылыми айналымға енгізудің әдістемелік негізін салды. Бұл қызметі оның Мұхтар Әуезовтің ғылыми мектебінен нәр алып, оны жаңа деңгейге көтерген ірі фольклорист ғалым ретінде қалыптасуына негіз болды. Бекмұрат Уахатовтың фольклорға деген көзқарасы — оны халықтың рухани болмысының айнасы, тарихи-мәдени код ретінде қарастырумен ерекшеленеді.

2-тарау «Қазақ тұрмыс-салт жырларының зерттелу мәселелері және Б.Уахатов». Қазақ фольклортану ғылымындағы маңызды бағыттардың бірі — тұрмыс-салт жырларын тарихи-салыстырмалы аспектіде зерделеу болып табылады. Аталмыш бағыттағы зерттеу еңбектердің ішінен Бекмұрат Уахатовтың «Қазақтың тұрмыс-салт жырларының типологиясы» атты зерттеу еңбегі айрықша орын алады. Ғалым өз еңбегінде тарихи-салыстырмалы әдістің теориялық-методологиялық негіздерін кеңінен талдай отырып, қазақтың тұрмыс-салт жырларын туыстас түркі халықтарының фольклорлық мұрасымен қатар қойып, типологиялық ұқсастықтары мен айырмашылықтарын нақты мысалдар арқылы дәлелдейді. Ол түркі-монғол этностарын қарастырғанда, алдымен екі ірі мәдени-географиялық аймақты назарға алады. Оның алғашқысы — Тува (ұранхайлар), Хакас, Алтай, Якут (саха), Шор, Бурят секілді Сібір мен Моңғолияға жақын орналасқан халықтар тобы болса, екінші бағытты Орталық Азия кеңістігінде шоғырланған қазақ, қырғыз, қарақалпақ, өзбек, татар, башқұрт, ноғай, қарашай, түрікмен сынды халықтардың фольклорлық мұрасы құрайды.

Бекмұрат Уахатов халық ауыз әдебиетінің көне дәуірлерінен келе жатқан шағын түрлері салт өлеңдерімен қоса Қорқыт аңызы, Асан қайғы, Сыпыра жырау, Жиренше шешен, Алдар көсе, Ер Төстік, Ер Көкше, Қамбар,

Алпамыс жырлары түркі тілдес халықтардың көбінен ұшырасатынын, қыпшақ пен оғыздар арасынан шыққан ортақ мұра екенін дәлелдейді. Сонымен қатар түркі әлемінің мұрасы болып табылатын мәдени мұралар Орхон-Енисей ескерткіштері, Құтадғу білік, Диуани Лұғат-ат Түрік, Диуани Хикмет, Кодекс куманикус және басқа да әдеби ескерткіштер біздің халықтарымыздың жақындығы мен туыстығы туралы айтады. Бұл ретте Б. Уахатов келесі тұжырымдарға келеді: «Баяндау мұрасының жақындығы мен ортақтығы үстірт ұқсастықпен анықталмайды; сәйкестік заңдылықтарын анықтау үшін байыпты және күрделі принциптерді қолдану қажет. Осы себептер мен ерекшеліктерді ескере отырып, фольклордағы типологиялық ұқсастықтардың үш түрі бар. Бұл тарихи-генетикалық, тарихи-мәдени, тарихи-типологиялық үйлесімділік пен ұқсастық» деп атап өтеді.

Қазақ халқының рухани мұрасы сан ғасырлар бойы ауыздан-ауызға таралып, мәдени-әлеуметтік болмыстың бір бөлшегі ретінде қалыптасқан. Осы бай мұраның ішіндегі тұрмыс-салт жырлары – этнос әлемін, дүниетанымын, отбасылық дәстүр мен әлеуметтік институттар дамуын танытатын ерекше фольклорлық қабат. Осы бағытта Бекмұрат Уахатовтың ғылыми ізденістері жаңа белеске көтерілді. Ол қазақтың тұрмыс-салт жырларын алғаш рет типологиялық құрылымда саралап, оларды ғылыми негізде жүйелеу мәселесін жан-жақты зерттеді. Ғалым тұрмыс-салт жырларының тарихи-мәдени мәнін тереңнен түсініп, оларды мынадай негізгі топтарға бөлді: үйлену жырлары, балалар жырлары, еңбекпен, кәсіппен байланысты өлеңдер, жоктау, сыңсу, беташар, жар-жар, наурыз өлеңдері, бақсы сарындары, арбау-байлау өлеңдері және т.б. Бұл жіктеу тек формалды сипатта емес, мазмұндық және функциялық тұрғыда да негізделген болатын. Бекмұрат Уахатов ғылыми әдіснамасында тұрмыс-салт жырларын қарастыруда мынадай ұстанымдарды басшылыққа алды: жырдың туған әлеуметтік жағдайы мен функциясын есепке алу – әрбір өлеңнің өмірлік маңызы мен салт-дәстүрдегі қызметі ескерілді. Поэтикалық құрылым мен формалық ерекшеліктерін саралау – өлеңнің ырғақтық, метрикалық, ұйқастық сипаты, образдылық жүйесі зерттелді. Аймақтық нұсқалар мен тілдік өзгешеліктерді салыстыру – жырлардың географиялық таралу ерекшеліктері мен жергілікті қолданыстары анықталды.

Ғалымның бұл ұстанымдары «Қазақтың тұрмыс-салт жырларының типологиясы» атты еңбегінде терең талданған. Онда әрбір жыр түріне нақты мысал келтіріліп, олардың мазмұндық жүйесі мен айтылу контекстері сарапталған. Мысалы, беташар өлеңі – келіннің жаңа ортаға енуін рәсімдейтін поэтикалық форма ретінде қарастырылып, оның құрылымдық элементтері (арнау, амандасу, таныстыру, тілек айту) сипатталады. Сонымен қатар сыңсу – қыздың туған үйімен қоштасу сәтіндегі психологиялық күйін бейнелейтін жалғыздық лирикасы ретінде сипатталады. Бекмұрат Уахатов тұрмыс-салт жырларын басқа түркі халықтарының фольклорымен салыстыра отырып, қазақ жырларының өзіндік ерекшелігін ашуға тырысқан. Бұл салыстырмалы фольклортану әдісі, мысалы, татар, қырғыз, өзбек, башқұрт халықтарының үйлену жырларымен салыстырғанда, қазақ беташар, жар-жар,

сыңсу үлгілерінің метафоралық құрылымының күрделілігімен ерекшеленетінін дәлелдейді. Осындай салыстыру арқылы қазақ фольклорының төлтума табиғаты мен терең символдық жүйесі анықталды.

Ғалым Бекмұрат Уахатов қазақтың тұрмыс-салт жырларының құрылымдық сипатына тоқталып, бірнеше маңызды ерекшелікті бөліп көрсетеді. Ғалым, ең алдымен, бұл жырлар көлем жағынан шағын келіп, мәтіндердің ішкі мазмұны, көбіне, лирикалық сипатқа ие екенін атап өтеді. Өлеңнің ырғақтық өлшемі, ұйқасы тұрақты, дәстүрлі сипатта сақталып отыратынын айтады. Сонымен қатар ғалым қазақ өлеңінің метрикалық сипаты айтарлықтай жүйелі деген шешімге келіп, тұрмыс-салт жырлары – шағын көлемдегі, ішкі экспрессиясы жоғары фольклорлық үлгі деп пайымдайды.

Сондай-ақ ғалым тұрмыс-салт жырларының жанрлық өлшемдеріне де көңіл бөлген. Тұрмыс-салт жырлары, әдетте, 6-7 жолдан басталып, ең ұзақ нұсқаларының өзі 200–300 жолдан аспайтынын анықтайды.

Бекмұрат Уахатов тұрмыс-салт жырларына тән тағы бір қыр оның дидактикалық сипатында, яғни бұл өлеңдер тек эмоциялық суреттеумен шектелмей, ақыл айту, өнеге білдіру, жақсы мен жаманды айыру сияқты тәрбиелік сипаттағы мазмұнмен де ерекшеленеді деп өз зерттеулерінде көрсетеді. Бұл ерекшелікті тұрмыс-салт жырларының «Беташар», «Жар-жар», «Бата-тілек», «Естірту», «Көңіл айту» секілді жыр түрлерінен айқын көруге болады. Осы арқылы тұрмыс-салт жырлары тек лирикалық мәтін ғана емес, сонымен қатар халықтық дүниетаным мен әлеуметтік тәртіпті реттейтін ауызша заңнама ретінде де өмір сүргенін аңғарамыз.

Бекмұрат Уахатов тұрмыс-салт жырларындағы троптар жүйесі, ритмикалық құрылым, теңеулер мен метафоралардың түркі фольклорындағы қызметін сипаттай келе, олардың фразеологиялық блоктар мен тұрақты бейнелер арқылы қалыптасқанын көрсетеді. Әсіресе, жоқтау, сыңсу, арбау, бәдік жырларындағы көркемдік бірліктерді салыстыру арқылы фольклордың ішкі логикасына терең бойлайды. Бұл тәсіл халықтық поэзияны бейнелеу құралдары тұрғысынан біртұтас жүйе ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Ғалым тұрмыс-салт жырларын жүйелеу барысында олардың поэтикасына да терең үніледі. Ол жырлардағы тұрақты эпитеттер, қайталама құрылымдар, синтаксистік параллелизм мен поэтикалық формулаларды зерттеу арқылы фольклорлық поэтиканың ұлттық сипаттарын ашады. Бекмұрат Уахатов бұл жырлардың поэтикалық құрылымын талдау арқылы олардың ғасырлар бойы сұрыпталған, халықтың танымдық моделін, эстетикалық талғамын білдіретін көркем мәтіндер екенін дәлелдеді. Бекмұрат Уахатов қазақ тұрмыс-салт жырларын типологиялау мен жүйелеудің ғылыми әдіснамасын алғаш қалыптастырды. Ол жырлардың мазмұндық, құрылымдық және поэтикалық ерекшеліктерін кешенді түрде зерттей отырып, фольклорды құрылымдық-функционалдық тұрғыдан талдау үлгісін ұсынды. Ғалымның зерттеу әдісі тек фольклорлық материалдарды сұрыптау мен жариялауға емес, оларды интерпретациялау мен этнофилософиялық мазмұнын ашуға бағытталды. Бекмұрат Уахатовтың типологиясы – фольклорды тек жанр

бойынша бөлу емес, оның мазмұндық мәнін, халық өміріндегі орнын ашу болып табылады.

3-тарау «Халық өлеңдері және Б.Уахатов». Қазақ фольклорының кең ауқымды жанрларының бірі – халық өлеңдері. Бұл өлеңдер халықтың дүниетанымы, тұрмыс-тіршілігі, наным-сенімі мен өмірлік философиясының көрінісі ретінде фольклорлық поэзияның биік формасы болып табылады. Осы дәстүрлі мұраны ғылыми тұрғыда зерттеп, жанрлық жіктеу мен көркемдік ерекшеліктерін айқындауда Бекмұрат Уахатовтың еңбегі айрықша бағалауға лайық. Ғалым халық өлеңдерін алғаш рет кешенді түрде төртке бөліп жіктейді: еңбек, кәсіппен байланысты туған өлеңдер; халықтың ескі наным-сенімдеріне қатысты туған өлеңдер; әдет-ғұрып, тұрмыспен байланысты туған өлеңдер; лирикалық өлеңдер.

Бұл жүйелеу – қазақ халық өлеңдерін жанрлық-типологиялық жағынан түсіндірудің алғашқы кешенді ғылыми қадамы болды. Бұрын зерттелмеген немесе бытыраңқы сипатта қарастырылып келген халық өлеңдері алғаш рет Бекмұрат Уахатовтың еңбектерінде нақты ғылыми негізде жүйеленіп, мәтіндік, функциялық, поэтикалық тұрғыда сараланды.

Еңбекпен, кәсіппен байланысты туған өлеңдер негізінен мал шаруашылығына, аңшылық кәсіпке, егіншілікке байланысты туған. Бекмұрат Уахатов осы өлеңдердің халық тіршілігінің көрінісі ретінде өмірге келгенін айта отырып, олардың символикалық сипатына назар аударады. Мәселен, төрт түлік туралы өлеңдерде малдың қасиеті, мінез-құлқы мен адамдар арасындағы қатынастағы орны көркем тілмен сипатталады. «Жылқы – ер қанаты», «Түйе – көштің көлігі» секілді тұрақты формулалар арқылы халықтың кәсіби лексикасы мен дүниетаным бейнесі берілген. Бекмұрат Уахатов осы өлеңдердің құрылымын талдай отырып, олардың синтаксистік параллелизмге, ұйқас үйлесіміне, метафоралық өрнектерге негізделетінін көрсетеді. Бұл өлеңдерде малды дәріптеу ғана емес, оларға адам сипаттарын телу арқылы поэтикалық образ жасау үрдісі орын алған. Бұған дәлел ретінде Уахатов «Қазақтың халық өлеңдері» еңбегінде келтірген төрт түлікке арналған бірнеше нұсқалық өлеңдерді мысалға алады.

Бекмұрат Уахатовтың ерекше назар аударған саласы – Ескі наным-сенімдерге қатысты өлеңдер. Бұған бақсы сарыны, арбау-байлау өлеңдері, жын куу, тәуіптік рәсімдер сияқты элементтер жатады. Ғалым бұл жырлардың мифопоэтикалық табиғатын, сакралды функцияларын және олардың ритуалдық контексте айтылуын зерттеді. Бақсы сарыны – жынмен тілдесу, емшілік және шамандық элементтерді қамтитын ерекше поэтикалық форма. Бекмұрат Уахатов бұл сарындарды магиялық формулалар, мифтік кейіпкерлер мен поэтикалық параллелизм арқылы түсіндіреді. Ол бұл өлеңдердің көркемдік құрылымы мен интонациялық сипатын музыкалық аспап – қобыз арқылы айтылатын фольклорлық текст ретінде сипаттайды. Сол сияқты арбау-байлау өлеңдері де халықтық ем-дом тәжірибесінің бір бөлшегі ретінде қарастырылып, ондағы сөз формулалары мен бұйрық райдағы стильдің магиялық мәнін ашып көрсетеді. Бұл өлеңдерде бұйрық,

қарғыс, жалыныш, қорқыту сынды амалдардың көркемдік тәсілмен тоғысуы ерекше байқалады.

Әдет-ғұрыппен байланысты өлеңдер тобына ғалым Бекмұрат Уахатов жоқтау, беташар, жар-жар, сынсу, наурыз өлеңдері сияқты салттық поэзияны жатқызады. Ол әрқайсысының әлеуметтік функциясын ашып, құрылымдық бөлімдерге бөліп, типологиялық модель ретінде сипаттайды. Әсіресе, жоқтау өлеңдері – қайғыны, қасіретті көркем образ арқылы беретін фольклорлық поэзияның терең формасы ретінде қарастырылған. Бекмұрат Уахатов бұл өлеңдердің синтаксистік құрылымын, метафоралық кеңістігін, эмоционалдық деңгейін зерттеу арқылы қазақ жоқтауларының көркемдік қуатын дәлелдейді.

Лирикалық өлеңдер – жеке бастың күйі мен ішкі сезімін бейнелейтін фольклорлық поэзияның көркем шыңы. Бекмұрат Уахатов бұл жырларды поэтикалық тереңдігімен, образдық кестесімен, құрылымдық шеберлігімен ерекшеленетін өлеңдер ретінде сипаттайды. Ол әсіресе қара өлең түрінің қазақ поэзиясындағы орнына ерекше мән береді. Қара өлеңнің төрт тармақты құрылымы, 11 буынды өлшемі, қарапайым лексикасы мен терең мағынасы оның фольклордағы әмбебап формасы екенін көрсетеді.

Бекмұрат Уахатов халық поэзиясының құрылымдық дамуын дәуірлік кезеңдермен байланыстырады. Орта ғасырлар дәуірінде эпикалық дәстүрдің күшеюіне байланысты өлеңнің көлемі мен композициялық құрылысы да күрделене түсті. Бұл кезеңде өлеңдер тек қана тұрмыстық сипатта емес, қоғамдық-әлеуметтік мазмұнға ие бола бастады.

Бекмұрат Уахатовтың ғылыми зерттеулерінде өлең өлшемі мен ырғақ құрылымының тарихи өзгерісі ерекше орын алады. Оның пікірінше, буындық өлшем қазақ өлеңдерінің ең көне белгілерінің бірі болып табылады. Алғашқы өлеңдер жеті-сегіз буынды болып келсе, кейін он бір буынды өлшем басымдық ала бастайды.

Он бір буынды өлең өлшемі – қазақ халық поэзиясының классикалық құрылымы. Бұл өлшем қара өлеңде, тұрмыс-салт өлеңдерінде, лирикалық шығармаларда кеңінен қолданылады. Бекмұрат Уахатовтың айтуынша, он бір буынды өлшем халық тілінің табиғи интонациясына, сөйлеу ырғағына сәйкес келеді, сондықтан ол қазақ өлеңінің ең тұрақты әрі кең тараған формасы ретінде орнықты.

Бекмұрат Уахатов халық өлеңдерінің әрбір жанрын, тақырыптық бағытын, құрылымдық ерекшелігін тереңнен зерттеп, фольклорды поэтикалық код ретінде қарастырды. Ол халық өлеңдерін көркем сөз өнерінің биік формасы ретінде талдап, олардың поэтикасын, типологиясын және тарихи-мәдени контекстін кең көлемде ашып көрсетті. Сонымен бірге ғалым бұл өлеңдерді қазіргі мәдениетте қолданудың жолдарын да қарастырды. Бекмұрат Уахатов халық өлеңдерін жүйелі ғылыми сараптаудан өткізіп, оларды жанрлық тұрғыда алғаш рет толық жіктеді. Ғалым фольклорлық поэзияның көркемдік құрылымын, ұйқас жүйесін, образдық әлемін талдай отырып, қазақ халқының дүниетанымдық моделін сипаттады. Ғалымның фольклорға деген көзқарасы – оны тек мәдени мұра емес, ұлттық идеяны, ойлау жүйесін бейнелейтін символдық кеңістік ретінде қарастыруда жатыр.

Музыка мен өлең біртұтас өнер формасы ретінде қарастырылып, қара өлеңдердің ырғақтық, интонациялық құрылымына лингвомузыкалық талдау жасалады. Ғалым ән құрылымындағы пауза, акцент, темп, ырғақ тәрізді элементтердің поэтикалық мәтінге қалай әсер ететінін мысалдармен түсіндіреді. Бұл – қазақ халық поэзиясының ерекше синкреттік сипатын ашатын маңызды аспект.

Өлеңнің ырғақтық жүйесі де уақыт өте күрделене түсті. Алғашқы өлеңдерде ырғақ қарапайым, монотонды болған. Кейінірек синтаксистік параллелизмдер мен поэтикалық симметрия арқылы ырғақ құрылымы түрленіп, динамикалық сипат ала бастады. Әсіресе қайым өлеңдерде тармақаралық қайталанулар мен ритмикалық акценттер кеңінен қолданылады.

Бекмұрат Уахатов халық өлеңдерінің эстетикалық табиғатын талдай келе, олардың басты ерекшеліктері әдемілік, қайғы және арман ұғымдарын айқындайды. Бұл ерекшеліктер ғұрыптық жырларының мазмұны мен формасын анықтайтын негізгі көркемдік бағдарлар болып табылады.

Әдемілік көбіне жар-жар, беташар, сыңсу өлеңдерінде көрініс табады. Бұл өлеңдерде жас жұбайлардың бақытына, жаңа өмір бастауына тілектестік білдіріледі. Халық өлеңдеріндегі эстетикалық идеал сұлулық пен үйлесімділік образы арқылы бейнеленеді.

Ал қайғы жоқтау, естірту сияқты өлеңдерде доминанттық сипат алады. Мұнда өмірдің өткіншілігі, ажалдың қайтымсыздығы, тағдырдың жазмышы сияқты философиялық терең ойлар поэтикалық түрде жеткізіледі. Қайғы жеке адамның трагедиясы ғана емес, ұжымдық, яғни әулеттің қайғысы ретінде де беріледі.

Арман бейнесі ғұрыптық жырларының барлық түрінде кездеседі. Әсіресе сыңсу өлеңдерінде қыздың өз болашағы, жаңа өмірге деген үміті мен алаңдаушылығы арман мотиві арқылы өрнектеледі. Ғалым арман образы арқылы халықтың өмірге деген оптимистік көзқарасы, болашаққа деген сенімі көрініс табатынын анықтайды.

Бекмұрат Уахатовтың «Қазақтың халық өлеңдері» атты еңбегі қазақ фольклортану ғылымында ерекше ғылыми жаңалық әкелді. Ол алғаш рет халық өлеңдерінің жанрлық жіктелуін тарихи-типологиялық тұрғыда жүйеледі. Бұған дейін жеке-жеке қарастырылып келген ғұрыптық жырлар, лирикалық өлеңдер, еңбек өлеңдері мен наным-сенімге қатысты өлеңдер ғалымның еңбегінде біртұтас типологиялық құрылым ретінде талданды.

Ғалым халық өлеңдерінің ішкі поэтикалық табиғатын, олардың образдық және символдық жүйесін, тарихи-мәдени негіздерін терең әрі кешенді түрде сипаттады. Оның зерттеуі қазақ ауыз әдебиетіндегі өлең жанрының дербес, өзіндік дамуы бар көркемдік жүйе екенін дәлелдеп, фольклорды тек мәтіндік материал ретінде емес, мәдениет пен руханияттың органикалық бөлігі ретінде қарастыруға жол ашты.

Бекмұрат Уахатов өз зерттеулерінде кешенді әдістерді қолданды. Ол тарихи-генетикалық, типологиялық, салыстырмалы-тарихи және

құрылымдық талдау әдістерін ұштастыра отырып, халық өлеңдерінің көпқырлы табиғатын ашты.

Осылайша, үшінші тарау аясында жасалған ғылыми байламдарды былайша жинақтауға болады: халық өлеңдері – ұлттық мәдениеттің, әлеуметтік құрылымның, эстетикалық ұстанымдардың көркем бейнесі; олар – поэтикалық мәтіннен бөлек, ритуалдық, музыкалық және әлеуметтік қызметтерді қатар атқарған көпқабатты фольклорлық жүйе; халық өлеңдері арқылы әйел дауысы, бала әлемі, тұрмыс пен еңбек, табиғат пен мифология барлығы да көркемдікпен бейнеленеді; өлең құрылымының тарихи эволюциясы – фольклордың тұрақты, бірақ икемді жүйе екенін дәлелдейді; Бекмұрат Уахатов қолданған ғылыми әдістер – қазіргі фольклортанудың теориялық және методологиялық негізін қалыптастырған маңызды үлгі деп есептеуге әбден болады.

Қорғауға ұсынылатын тұжырымдар.

1. Қазақ фольклортану ғылымының дамуында Бекмұрат Уахатовтың ғылыми еңбектері маңызды рөл атқарады. Ол қазақ ауыз әдебиеті үлгілерін жинау, жүйелеу және зерттеу арқылы фольклорлық мұраны ғылыми айналымға енгізіп, оның теориялық-методологиялық негіздерін қалыптастырды. Ғалымның еңбектері қазақ фольклорының құрылымдық, мазмұндық және жанрлық ерекшеліктерін саралауға, фольклортанудың тарихи-салыстырмалы әдістерін жетілдіруге негіз болды.

2. Бекмұрат Уахатов қазақ халық ауыз әдебиетін жинау, жүйелеу және жариялау барысында деректерді ғылыми негізде сұрыптау, мәтіндерді түпнұсқалық нұсқада сақтау, ауызша дәстүрдегі варианттық құбылыстарды ескеру сынды маңызды әдістемелік қағидаларды ұсынды. Оның әдістемелік ұстанымдары қазақ фольклорын зерттеудің заманауи талаптарына сай келіп, фольклорлық материалдарды жүйелеу мен талдау ісінде басшылыққа алынатын ғылыми бағдарды қалыптастырды.

3. Қазақ тұрмыс-салт жырлары – халықтың этномәдени және тарихи-әлеуметтік өмірімен тығыз байланысты фольклорлық мұра. Олардың генезисін, таралу ерекшеліктерін және фольклорлық дәстүрлермен байланысын тарихи-салыстырмалы аспектіде қарастыру тұрмыс-салт жырларының эволюциялық дамуын айқындауға мүмкіндік береді. Бекмұрат Уахатов зерттеулерінде қазақ тұрмыс-салт жырларының халық дүниетанымындағы орны мен фольклорлық сабақтастығы жан-жақты ашылған.

4. Бекмұрат Уахатов қазақ тұрмыс-салт жырларының типологиялық құрылымын жүйелеуге негізделген жіктемелік принциптерді ұсынды. Оның зерттеулерінде жырлардың құрылымдық, мазмұндық және поэтикалық ерекшеліктері сараланып, олардың жанрлық белгілері айқындалды. Ғалымның қазақ тұрмыс-салт жырларына жасаған типологиялық талдауы фольклорлық жанрлардың ерекшеліктерін айқындауға ықпал етті және олардың дәстүрлі орындаушылық жүйемен байланысын ашып көрсетеді.

5. Қазақ халық өлеңдері құрылымдық-функционалдық ерекшеліктеріне қарай түрлі тақырыптық бағытта дамыған. Бекмұрат

Уахатов халық өлеңдерінің тақырыптық, семантикалық, шығу тарихын және стильдік ерекшеліктерін зерделей келе, олардың жанрлық мазмұнын анықтап, саралады. Оның зерттеулерінде халық өлеңдерінің поэтикалық құрылысы, бейнелеу құралдары, көркемдік сипаттары жан-жақты талданып, олардың фольклорлық жүйедегі орны белгіленді.

6. Қазақ халық өлеңдерінің жанрлық ерекшеліктерін жіктеу мәселесінде Бекмұрат Уахатовтың ғылыми тұжырымдары маңызды болып табылады. Ол халық өлеңдерін құрылымдық, мазмұндық және орындаушылық ерекшеліктеріне қарай саралап, қазақ фольклорындағы өлең жанрының ішкі жіктемесін айқындауға мүмкіндік берді. Ғалымның ұсынған классификациялары қазақ халық өлеңдерін ғылыми жүйелеуге негіз болды.

7. Бекмұрат Уахатовтың ғылыми мұрасы қазақ фольклортану ғылымының заманауи зерттеу бағыттарымен тығыз байланысты. Ғалым еңбектерінің методологиялық негіздері бүгінгі фольклортанудағы көпқырлы талдау әдістерін жетілдіруге ықпал етеді. Оның фольклорлық мәтіндерді жүйелеу, типологиясын анықтау және жанрлық ерекшеліктерін зерттеу жөніндегі тұжырымдары фольклортанудың қазіргі ғылыми бағыттарымен сабақтасып, қазақ ауыз әдебиетінің зерттелуіне маңызды үлес қосады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы.

1. Бекмұрат Уахатовтың қазақ фольклортану ғылымындағы орны алғаш рет кешенді түрде қарастырылды. Ғалымның ғылыми мұрасы мен оның халық ауыз әдебиетін зерттеудегі теориялық-методологиялық үлесі жүйелі түрде сараланып, оның қазақ фольклортану ғылымының дамуына қосқан үлесі жаңа методологиялық тұрғыдан пайымдалды.

2. Бекмұрат Уахатовтың қазақ фольклорын жинау, жүйелеу және жариялау әдістері алғаш рет жеке ғылыми талдау нысаны ретінде қарастырылды. Зерттеу барысында ғалымның экспедициялық жұмыстары, деректерді жинақтау принциптері және оларды ғылыми айналымға енгізу тәсілдері сараланып, оның фольклортануда қолданған әдіснамалық ұстанымдарының маңыздылығы айқындалды.

3. Қазақ тұрмыс-салт жырларының генезисі мен таралу ерекшеліктері тарихи-салыстырмалы аспектіде қарастырылып, олардың этнографиялық және фольклорлық сабақтастығы анықталды. Бекмұрат Уахатов зерттеулеріндегі тұрмыс-салт жырларының тарихи негіздері, олардың қазақ фольклорындағы орны мен құрылымдық ерекшеліктері жүйелі түрде талданды.

4. Қазақ тұрмыс-салт жырларының типологиясы мен поэтикалық ерекшеліктері алғаш рет Бекмұрат Уахатов ұсынған жіктеме негізінде ғылыми тұрғыдан жүйеленді. Ғалым зерттеулеріндегі тұрмыс-салт жырларының жанрлық, мазмұндық және құрылымдық белгілері жаңа фольклортанулық әдістер негізінде сарапталып, олардың ұлттық фольклорлық дәстүрмен байланысы айқындалды.

5. Қазақ халық өлеңдерінің жанрлық табиғаты, тақырыптық жіктелімі және поэтикалық ерекшеліктері Бекмұрат Уахатовтың ғылыми ұстанымдары негізінде талданып, олардың фольклорлық жүйедегі орны анықталды. Халық

өлеңдерінің көркемдік құралдары, бейнелеу әдістері және стильдік сипаттары сараланып, олардың қазақ фольклортануындағы поэтикалық заңдылықтары айқындалды.

6. Қазақ халық өлеңдерін классификациялау принциптері алғаш рет Бекмұрат Уахатовтың теориялық тұжырымдары негізінде жүйеленіп, оның ғылыми негіздемесі жасалды. Ғалымның халық өлеңдерін жүйелеу мен типологиясын анықтау тәсілдері қазіргі фольклортану ғылымының талаптарына сай талданып, олардың ғылыми негіздері нақты көрсетілді.

7. Бекмұрат Уахатов еңбектерінің қазақ фольклортану ғылымының қазіргі бағыттарымен сабақтастығы анықталды. Оның зерттеулері фольклортанудың жаңа әдіснамалық ұстанымдары тұрғысынан қарастырылып, ғалым еңбектерінің қазіргі ғылымға қосқан үлесі айқындалды.

Осылайша, диссертациялық зерттеу қазақ фольклортану ғылымының дамуы мен қалыптасуында Бекмұрат Уахатов еңбектерінің маңызын айқындай отырып, оның ғылыми мұрасын жүйелеуге, теориялық және әдістемелік негіздерін саралауға, қазақ фольклорының жанрлық құрылымын талдауға бағытталған. Бұл зерттеу қазақ фольклортану ғылымындағы өзекті мәселелерді шешуге ықпал етеді.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы. Зерттеу нәтижелері халық қазақ тілі мен әдебиеті, халық ауыз әдебиеті, мәдениет салаларында келешекте жүргізілетін ғылыми зерттеулер мен ғылыми жобалар үшін маңызды болып табылады.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы. Зерттеу нәтижелері Жоғарғы оқу орындарының студенттеріне халық ауыз әдебиеті бойынша оқылатын дәрістерде, сондай-ақ фольклортану саласы бойынша арнайы курстар мен семинарлар жүргізгенде пайладануға болады.

Зерттеу кезеңінде әдістемелік бағытта алынған нәтижелер қорытындысы ретінде «Бекмұрат Уахатов зерттеулеріндегі фольклорлық әдеби байланыс үрдісі» атты оқулық жазылып, оқу үрдісіне енгізілді.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу. Зерттеу тақырыбы бойынша – 17 мақала мен 1 оқулық жарияланды және оқу үрдісіне енгізілді (диссертация жұмысындағы «Қосымша А» қараңыз), шетел және отандық, халықаралық басылымдарда - 7; ҚР ҒжЖБ ҒЖБССҚЕК ұсынатын ғылыми басылымдар - 8; Scopus мәліметтер базасында тіркелген шетел журналында жарыққа шыққан ғылыми мақала – 2.

Scopus базасында:

1. Tashekova, A., Zhussupov, N., Zeinulina, A., Rustemova, R., Kadyrova, B., (2025). Artistic and Linguistic Features of Turmys-Salt Jyrlary in the Works of Bekmurat Uakhatov. Forum for Linguistic Studies (процентиль – 55). 7(2): 477–486. DOI: <https://doi.org/10.30564/fls.v7i2.8116>

2. Minnegalieva, A.I., Mingazova, L.I., Ibrayeva, A.T., & Kayumova, G.F. (2022). Turkish World and Literary Relations of the East. *International Journal of Criminology and Sociology*, 9, 2514–2520. <https://doi.org/10.6000/1929-4409.2020.09.306>

ҚР ҒЖБМ ҒЖБССКЕК базасында:

1. Ибраева А.Т., Зейнулина А.Ф., Ұлы Дала фольклорындағы Арқалық батыр бейнесі // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2018. - №4(125). – 145 б. – Б. 94-102.

2. Ибраева А.Т., Жүсіпов Н.Қ., Бекмұрат Уахатов зерттеулеріндегі халық өлеңдерінің жанрлық ерекшелігі // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2019. – №1(126). – 191 б. – Б. 61-69.

3. Ибраева А.Т., Жүсіпов Н.Қ., Дәстүрлі халық өлеңдерін жүйелеудегі Бекмұрат Уахатовтың ғылыми – көркемдік ұстанымы // ПМУ Хабаршысы. Филологиялық сериясы. – 2019. - №2. - 380 б. – Б. 192-202.

4. Ибраева А.Т., Жүсіпов Н.Қ., Бекмұрат Уахатов зерттеулеріндегі фольклорлық жанрлар жүйесі мен сипаты // Торайғыров университетінің Хабаршысы. Филологиялық сериясы. – 2020. - №3. – 500 б. – Б. 251-264.

5. Ташекова А.Т., Мингазова Л.И., Бекмұрат Уахатов – фольклорлық мұралар генезисінің негізін салушы ғалым // Торайғыров университетінің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2022. - №3. – 313 б. – Б. 223-237.

6. Tashekova A.T., Zhussipov N.K., The role of Bekmurat Uakhatov in revealing the artistic nature of folk songs // Bulletin of Karaganda University. “Philology” series. – 2023. - №3(111). – 147 P. – 114-120 pp.

7. Ташекова А.Т. Бекмұрат Уахатовтың фольклорлық зерттеулеріндегі наным-сенімнен туған өлеңдер табиғаты // Торайғыров университетінің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2024. - №2. – 471 б. – Б. 380-392.

8. Ташекова А.Т. Бекмұрат Уахатовтың фольклорлық зерттеулеріндегі балалар фольклорының поэтикасы // Торайғыров университетінің Хабаршысы. Филология сериясы. – 2024. - №3. – 527 б. – Б. 376-389.

Халықаралық конференциялар мен симпозиумдарда, шетелдік басылымдарда жарияларған мақалалар тізімі:

1. Ибраева А.Т., Зейнулина А.Ф., Фольклорлық мұрағат негізінде ұлттық құндылықтың сақталу мәні // «Сұлтанмәмет сұлтан: тарихи сананы жаңғырту мен ұлттық кодты сақтаудағы ұлттық рух пен тәуелсіздіктің бастауларына» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары, С.Торайғыров атындағы ПМУ. – 2018. – 216 б. – Б. 142-148.

2. Ибраева А.Т., Бекмұрат Уахатовтың шығармашылық әлеміндегі ғылыми тізгін // С.Торайғыровтың 125 – жылдығына арналған «Х Торайғыров оқулары» атты Халықаралық ғылыми – практикалық конференция материалдары. Павлодар. С.Торайғыров атындағы ПМУ. – 2018. – 247 б. – Б. 83-89.

3. Ибраева А.Т., Зейнулина А.Ф., Фольклористика как духовная ценность нации // Фольклортанушы, ф.ғ.д., профессор Берік Серікбайұлы Рахымовтың 60 жылдығына арналған «Рухани мұраны зерттеу мен оқытудың маңызды мәселелері» атты республикалық ғылыми-практикалық

конференция материалдары. Қарағанды, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ. – 2019. – 345 б. – Б. 61-66.

4. Ибраева А.Т., Жүсіпов Н.Қ., Бекмұрат Уахатов және тарихи өлең табиғаты // Академик Қ.И.Сәтбаевтың 120 жылдығына арналған Жас ғалымдар, магистранттар, студенттер мен мектеп оқушыларының «ХІХ Сәтбаев оқулары» атты Халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. С.Торайғыров атындағы ПМУ. – 2019. – 413 б. – Б. 88-93.

5. Ибраева А.Т., Минһажева Л.И. Казакъ әдәбияты һәм Шәрәк әдәби бағланышлары // Фәнни Татарстан. Татарстан. Қазан. – 2019. - №2. – 183 б. – Б. 124-133.

6. Ташекова А.Т. Жастардың ғылыми әлеуетін дамытудағы фольклорлық құндылықтар мазмұны // «Жастар, ғылым және инновация» атты ХХ халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. - Ақтөбе : Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, - 2024. - 1131 б. – Б. 194-196.

7. Ташекова А.Т. Бекмұрат Уахатовтың фольклорлық зерттеулеріндегі түркі халықтарының ауыз әдебиеті ерекшеліктері // XI Beynəlxalq Türk Dünyası Araşdırmaları Si mpozі umunun məruzələr kitabı. Cild I - Bakı: Bakı Avrasiya Universiteti, 2024. – 866 səhifə. Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan. – 309-318 səhifə. XI Халықаралық Түрік әлемі зерттеу симпозиумының материалдары. I том – Баку: Баку Еуразия университеті, 2024. – 866 бет. Әзірбайжан, Түркия, Қазақстан. – 309-318 бет.

Оқулық:

1. Ташекова А.Т. Бекмұрат Уахатов зерттеулеріндегі фольклорлық әдеби байланыс үрдісі. Оқулық. – Павлодар : «Toraighyrov University», 2025. – 127 б.

Диссертацияның құрылымы. Диссертация кіріспеден, негізгі үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.

**«Торайғыров университеті» КеАҚ
«Филология және журналистика»
кафедрасының меңгерушісі, ф.ғ.д., профессор**

Н.Қ.Жүсіпов

